

ҚАЗАҚСТАН МЕН ДАМЫҒАН ЕЛДЕРДЕГІ АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Қазіргі таңда әлемнің көптеген елдерінде орын алып отырған ғаламдық дағдарыс ұзақ мерзімді технологиялық алға жылжуларды жұмсарту мен жылдам алдын алу үшін белсенді ғылыми-техникалық даму саясатын жүргізу қажеттілігіне шақырған сарапшылар қауымдастығы мен басқару элитасы үшін күтпеген жағдай болмады.

Алайда нарықтық фундаментализм догмаларына деген соқыр сенім «сегіздік» елдерінің басқармасына тиімді дағдарысқа қарсы шараларды өңдеуге мүмкіндік бермеді. Мұнда экономиканың үлкен ашықтығы валюталық бақылаудан бас тарту мен қаржылық нарықты реттеу саясатынан бас тартумен толықтырылған елдер қатты зардап шекті. Қытай мен Үндістаннан басқа, басымды елдердің басқармалары Халықаралық валюталық қор мен рейтингтік агенттіктердің ұсыныстарына сеніп қалды, бұл, өз кезегінде, тиімді дағдарысқа қарсы шараларды өңдеуге мүмкіндік бермеді. Осылайша, «сегіздік» елдерінен Жапонияда (ЖІӨ бойынша 6,5%-ға), Германияда (5,8%-ға), Ресейде (10,9%-ға) өндірістің шағын ғана төмендеуі байқалды. Осы шеңберде Қытай (7,9%-ға) мен Үндістанның (6,0%-ға) экономикалық өсімі жалғасып отыр, бұл дербес валюта-қаржылық, өнеркәсіптік және құрылымдық саясаттың маңыздылығының көрнекі дәлелі болып табылады. ЕО елдерінде қазір үлкен тұрақтандыру қорлары мен өзге шаралар қабылдануда. Бірақ Грекия сияқты елдер дағдарыс жағдайынан шыға алмай отыр [1].

Дағдарыстың тереңдігі мен экономиканы реттемеу дәрежесі арасындағы тікелей тәуелділіктің көрнекі дәлеліне ТМД-ғы жағдайды жатқызуға болады. Өндірістің құлдырауының жоғары деңгейі Украина (16%) мен Ресейде (8-9%) байқалса, ал өндірістің құлдырауының шағын деңгейі Әзірбайжан, Беларусь және Қазақстанда байқалды, яғни онда валюталық бақылау сақталып, әрекет етуші дағдарысқа қарсы шаралар жүргізілуде.

Халықаралық сарапшылар ғаламдық дағдарыс сценарийінің түрлі нұсқаларын болжамдайды – ағымдық жылы оны жеңуден алдағы онжылдықта оның әрі қарай тереңдеуіне дейін. Мүмкін болатын сценарийлердің кез-келгенінде экономиканың өрлеуі бәсекеқабілетті адами капиталдың болуы барысында жаңа технологиялық укладты қалыптастыру негізінде ғана мүмкін болады. Сондықтан кез-келген ел үшін дағдарыстан табысты шығудың маңызды шарты - өзінің экономикалық потенциалын сақтауға, прогрессивті технология негізінде жаңа өндірістерді қалыптастыру мен адами капиталды дамытуға бағдарланған өзіндік стратегияның болуы.

Бай табиғи ресурстарына ие және тәуелсіздіктің өткен жылдарында нарықтық реформалардан инновациялық дамуға бағдарланған нарықтық экономиканы қалыптастыруға көшу, терең экономикалық құлдыраудан экономикалық өсім мен қоғамның әлеуметтік тұрақтылығына қатысты күрделі қиындықтарды бастан өткізген Қазақстан үшін өзіндік даму стратегиясын өңдеу мен жүзеге асыру әсіресе өзекті болып табылады.

Қазақстан экономикасына заманауи бейне беру үшін экономика құрылымындағы сапалы алға жылжулар, өндірістің технологиялық жаңаруы, алдыңғы қатарлы өсім факторлары арасындағы арақатынастың тиімді етілуі талап етіледі (табиғи-ресурстық, ғылыми-техникалық және адами).

Болашақта Қазақстанда жаңа, постдағдарыстық экономиканы қалыптастыру қажет, яғни интеллектуалды экономика сипатына ие болатын, алтыншы экономикалық укладқа көшуді қамтамасыз ететін ғылыми сыйымды өндірістердің дамуында адамның интеллектуалды потенциалын тәжірибелік қолдану үшін мүмкіндік беретін білімді пайдалануға негізделген экономика.

Интеллектуалды экономикадағы экономикалық қатынастар тұтыну қоғамын дамытуға, нарықтық артықшылықтарды қалыптастыру мен трансұлттық корпорациялардың құқыққа қайшы әрекеттерін дамытуға емес, өте байлар мен халықтың өте кедейлері арасындағы айырмашылықты қысқартып, адамның өмір сүру ортасы мен табиғатын сақтайтын, материалды игіліктер мен энергетикалық ресурстардың тұтынылуы мен өндірілуін саналы шеңберде шектейтін жалпы адамзаттық әл-ауқатының өсуі үшін жағдай жасауға бағдарлануы тиіс.

Бесіншіден алтыншы технологиялық укладқа көшуді анықтайтын ХХІ ғасырдың технологиялық алға жылжулары өнімді өндіру мен тұтынуды ұйымдастыруға қатысты талаптарды қатаңдатуда. Мұнда өзінің қасиеті бойынша адамның денсаулығына, адамның өсуіне, экономиканың бәсекеқабілеттілігінің өзге факторларына жағымды және жағымсыз ықпал ете алатын заманауи

технологиялар маңызды рольге ие болады. Мұндай жағдайларда қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық қатынастарды бақылауға азаматтық қоғам институттарының белсенді қатысуына қатысты талаптар артады. Тұлғаның рухани дамуын анықтайтын шектеулер мен адамгершіліктік талаптарды қалыптастыратын мәдени, діни және дүниетанымдық факторлардың ролі артуы тиіс [2].

Әдебиеттер

1 Последов С.В. Система рыночного регулирования подготовкой кадров как проект развития человеческого капитала / С.В. Последов, Т.О. Толстых // Научный альманах Центрального Черноземья. - 2016. - № 1. - С. 15-19.

2 Минакова И.В. Демографическое состояние и человеческий потенциал как основа перехода к инновационной экономике / И.В. Минакова // В сборнике: Стратегия социально-экономического развития общества: управленческие, правовые, хозяйственные аспекты Сборник научных статей 7-й Международной научно-практической конференции. - 2017. - С. 198-203.

Айтбаев А.С., 1 курс (ЖарУ им. академика Е.А. Букетова)
 Научный руководитель - к.э.н., профессор Дарибеков С.С.

ПОКАЗАТЕЛИ ТЕХНИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ФИРМЫ

Технико-технологическая безопасность предприятия представляет собой уровень соответствия применяемых на предприятии технологий лучшим мировым аналогам по оптимизации расходов.

Технико-технологическая безопасность - такое состояние технической и технологической составляющей экономического субъекта, при котором осуществляется его устойчивое и прогрессивное развитие.

Состояние технико-технологической составляющей экономической безопасности предприятия характеризуется двумя основными группами индикаторов [1].

Первая группа индикаторов включает показатели на основе оценки экономической эффективности используемых мероприятий по обеспечению технико-технологической составляющей экономической безопасности предприятия. Индикаторы технико-технологической безопасности предприятия показаны на рисунке 1.

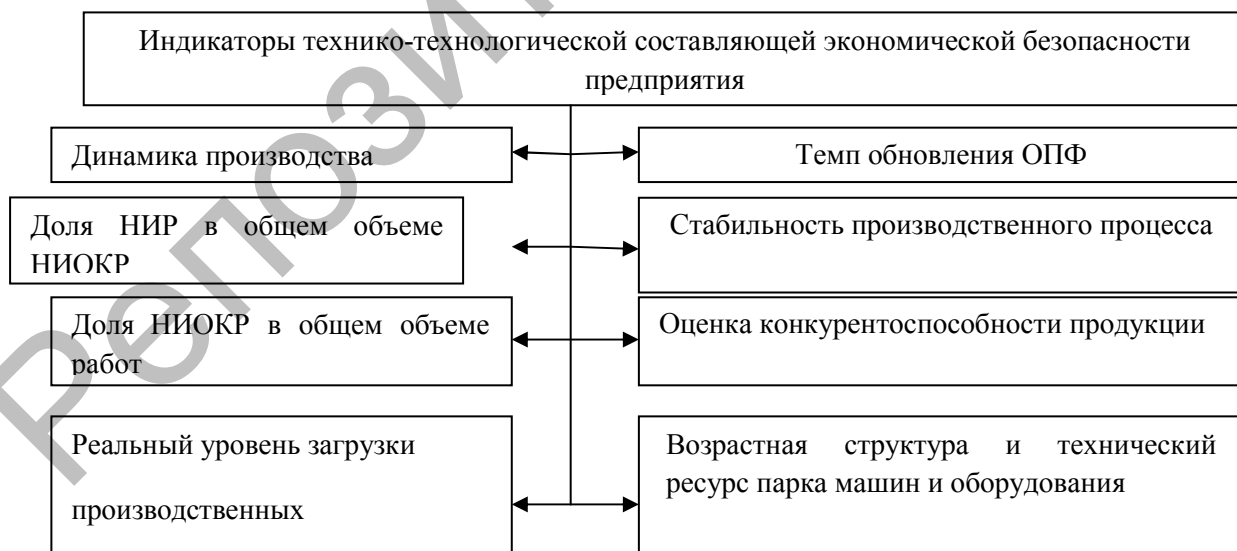

Рисунок 1. Индикаторы технико-технологической безопасности предприятия

Примечание - составлено автором по источнику [2]

Уровень технико-технологической безопасности экономической безопасности предприятия соответствует полученному значению данного показателя и стремится к максимуму, используется при расчете совокупного критерия экономической безопасности предприятия.